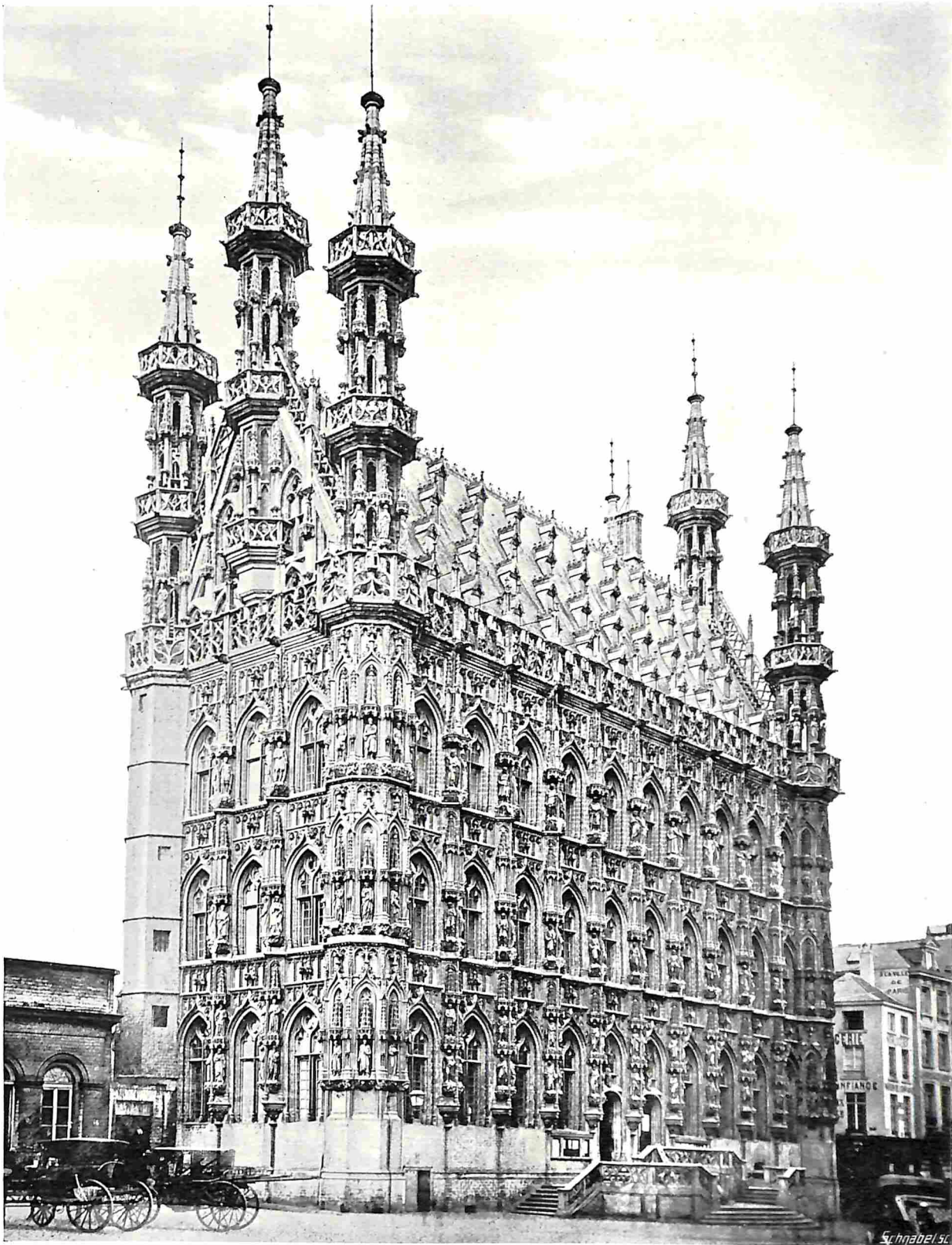

BUITEN

8^e JAARGANG N°. 36.

ZATERDAG 5 SEPTEMBER 1914.

HET STADHUIS TE LEUVEN,
GEBOUWD VAN 1448 TOT 1463 NAAR HET ONTWERP VAN DEN STADS-BOUWMEESTER
MATHEUS LAYENS, DAT VOLGENS DE LAATSTE BERICHTEN BIJ DE
VERWOESTING DER STAD IS GESPAARD GEBLEVEN.

Redacteur: Mr. A. LOOSJES.

INHOUD:

HET STADHUIS TE LEUVEN. ILLUSTRATIE.	BLZ. 425
DE STERRENHEMEL IN SEPTEMBER, DOOR A. A. N., GEÏLL. . .	„ 426
DE WET DER WOUDEN, DOOR JAMES B. HENDRYX (1) . .	„ 426
LEUVEN VERWOEST	„ 427
HARDERWIJK EN ZIJNE VOORMALIGE ACADEMIE, DOOR	
TOM SCHILPEROORT, GEÏLLUSTREERD	BLZ. 428—431
MAHAMEROE, DOOR H. J. VAN MOOK, GEÏLLUSTR. . .	„ 432—435
DE GROOTE OORLOG ILLUSTRATIES	BLZ. 436
OORLOGSWEE, DOOR DAVID P. ABRAHAM	„ 436
MUGGENBESTRIJDING, DOOR G.	„ 436
DE OORLOG, (GEDICHT), DOOR J. OLIVIER VERHAAR JR. .	„ 436

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.

Men gelieve alles wat de Redactie of de Administratie van dit weekblad betreft te adresseeren aan de Uitgevers **Scheltema & Holkema's Boekhandel, Rokin 74—76, Amsterdam**, met de toevoeging: „Voor de Redactie” of „voor de Administratie van het Weekblad Buiten.” Duidelijke naam en adresvermelding wordt verzocht ook achter op de foto's. Tevens gelieve men achter op de foto's duidelijk aan te geven, wat ze voorstellen.

DE STERRENHEMEL IN SEPTEMBER.

HET volgende overzicht geeft den stand der Sterrenbeelden voor 20.5 uur sterretijd, d.i. omstreeks 9 uur middelen tijd. Men zie het September-kaartje in de „N. R. Ct.”.

Zenith: Cepheus, Zwaan;
Noorden: Groote en kleine Beer, Giraffe, Lynx, Wagenman;
Noordwesten: Cassiopeia, Perseus, Stier;
Oosten: Andromeda, Driehoek, Hagedis, Ram, Visschen, Walvisch;
Zuidoosten: Pegasus;
Zuiden: Arend, Dolfijn, kleine Paard, Pijl, Schild van Sobieski, Schutter, Steenbok, Zuider Visch, Vos, Waterman;
Zuidwesten: Slang;
Westen: Boötes, Hercules, Kroon, Lier, Slang, Slangendrager, Weegschaal;
Noordwesten: Draak, Hoofdhaar van Berenice, Jachthonden.

De Melkweg is te 9 uur prachtig te zien. Hij loopt van het Noordoosten door het Zenith naar het Zuidwesten. De helderste plekken staan in top, in het sterrenbeeld Zwaan, en in den Schutter, waar men eenige afzonderlijke wolken vindt, die soms bedrieglijk veel op dampkringswolken lijken.

Algol minima zijn waarneembaar: den 1^{en} September te 2 uur na middernacht, den 4^{en} te uur, den 7^{en} te 8 uur, den 29^{en} te 1 uur na middernacht, en den 27^{en} te 10 uur.

De veranderlijke ster *Mira Ceti* is al tot de grootte 9.5 gedaald en dus niet in een binocle zichtbaar.

Het *Zodiakaallicht* is deze maand gewoonlijk goed zichtbaar, en wel in den nacht boven den Ooster horizon; natuurlijk alleen bij afwezigheid van maan. Ook den *Gegenschein* zal men na half September misschien — in het sterrenbeeld Visschen — kunnen vinden.

Mercurius en *Mars* zijn onzichtbaar.

Venus is nog steeds avondster, maar door haar lagen stand trekt de planeet veel minder de aandacht dan gewoonlijk. De middellijn neemt van 21" tot 29" toe. Den 29^{en} September bereikt *Venus* haar uiterste Oostelijke elongatie, ten bedrage van 46°5; in den kijker vertoont de planeet dan een zuiver Eerste Kwartier. Daarna neemt de schijngestalte snel af, en wordt het Eerste Kwartier een steeds smallere maar tegelijkertijd steeds grotere sikkel.

Jupiter is deze maand nog tot na middernacht goed te zien; de beweging blijft Westwaarts gericht.

Saturnus is nu gemakkelijk waarneembaar. De planeet komt half September omstreeks 10 uur op.

De *tijdsvereffening* neemt in September af. Den 1^{en} is de zon met de klok gelijk, den 30^{en} is zij 10 minuten vóór.

De zon bereikt den 23^{en} September het *herfst-nachteveningspunt*, maar door reeds vaak besproken oorzaken zijn pas den 25^{en} of den 26^{en} dag en nacht even lang, terwijl de tijdsver-

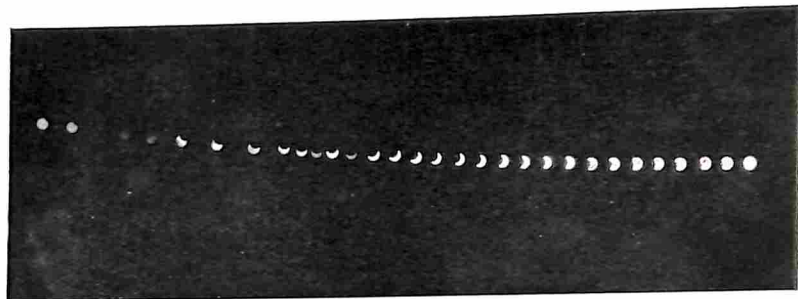

Foto G. Verbeet.

DE ZONSVERDUISTERING OP 21 AUGUSTUS L.L.
32 OPNAMEN VAN HET VERSCHIJNSEL OP ÉÉN PLAAT, MET
TUSSCHENPOOZEN VAN 3, 4 EN 5 MINUTEN GENOMEN.

effening maakt, dat de nacht van 25 op 26 September niet van zes uur tot zes uur duurt, maar van 5^u 52^m tot 5^u 52^m.

De maan zal den 10^{en} September omstreeks middernacht de *Pleiaden* bedekken. Verder heeft er den 4^{en} September een gedeeltelijke maansverduistering plaats, die echter in Europa niet zichtbaar is.

De totale zoneklips van 21 Augustus, waarover ik de vorige maal uitvoerig schreef, is ondanks den oorlogstoestand toch nog door verschillende astronomen waargenomen. Zoo o.a. door den Utrechtschen fysicus Dr. Moll, die in zijn werk geassisteerd werd door den heer van der Bilt, observator der Utrechtsche sterrewacht. De heeren hebben zich den 31^{en} Juli via Duitschland, dat dien dag nog goed te bereizen was, en Denemarken naar Zweden begeven, waar zij zonder bagage aankwamen. Ook was een kist met zeer belangrijke instrument-onderdelen zoek geraakt.

Gelukkig is alles nog op tijd terecht gekomen, en hebben de reizigers de voldoening gehad, bij geheel helderen hemel den 21^{en} Aug. het prachtige schouwspel te genieten; hun waarnemingen zijn blijkens een telegram uitstekend geslaagd. Uitvoerige berichten ontbreken nog: wij zullen onze nieuwsgierigheid naar de *protuberansen*, en het *flits-spectrum*, en naar den vorm der *corona* moeten beteugelen, totdat de heeren Moll en van der Bilt in het Vaderland zijn teruggekeerd.

Nederland heeft de *partieele* eklips onder vrij gunstige omstandigheden kunnen waarnemen. Omstreeks 12 uur viel weer het eigenaardige vale eklipslicht te constateeren, dat velen zich van April 1912 zullen herinneren. 1)

De *Komeet 1913 F*, die sinds eenigen tijd voor het bloote oog zichtbaar is, zal deze maand misschien een mooi object worden. Wie met een binocle in de eerste week van September den hemel bij 1 en 2 van den Grooten Beer afzoekt, zal de komeet gemakkelijk vinden; zij is aan den naar rechts gerichten nevelstaart te herkennen. Later in de maand zoeken men meer in de richting van de ster $\downarrow$. Men zie het kaartje, dat ik in de „N. R. Ct.” van 22 Augustus (Avondblad A) plaatste.

1) Evenals in 1912 verkreeg ook nu de heer G. Verbeet te Rotterdam een interessante afbeelding van het verschijnsel, door van 11 u. 30 m. tot 1 u. 40 m. met tusschenpoozen van 3, 4 en 5 minuten 32 opnamen op één plaat te maken; de hemeldraaiing heeft er voor gezorgd, dat de opeenvolgende beelden elkaar niet bedekken. Zooals de hierboven geplaatste afbeelding doet zien, hinderde tot omstreeks kwart vóór twaalf de bewolking; tot half één bleef de hemel beneveld en volkomen helder is het volgens de aantekeningen van den heer Verbeet in het geheel niet geweest.

DE WET DER WOUDEN

door JAMES B. HENDRYX.

(1) (Geautoriseerde vertaling.)

HOOFDSTUK I.

HAGEN.

HET liep tegen middernacht. De lange lage slaap-keet van No. vijfendertig, het noordelijkste van de kampen van de Softwood Land- en Boschmaatschappij, was in duisternis gehuld. Aan alle zijden was de opgehakte plaats ingesloten door een hoogen, zwarten muur van wachthoudende pijnboomen, met er tusschen hier en daar smalle sleewegjes, die de ondoordringbare duisternis doorboorden als de vertakkingen van den kanker, zich doovretende tot het hart van het woud, en die langzaam maar zeker het doodvonnis velden over deze ongerepte oerwouden.

Zelfs „Lunger” Davies, meestal de laatste, die zijn lamp doofde, had reeds geruimen tijd geleden zijn boeken gesloten en zich ter ruste begeven in zijn kot onder den toonbank.

Door het gordijnlooze venster van het kantoortje tegenover de keet viel een hel-geel licht op de sneeuwkorst. Daarbinnen zat „Spike” Wilson, de opzichter van het kamp, aan zijn ruwen lessenaar, onhandig bladerend in zijn boeken en berekeningen, en moeizaam onregelmatige, onordelijke kolommen van slecht geschreven cijfers optellend.

Wilson was een groote, grove kerel met rood haar; een reusachtige menschenrijver met kolossale vuisten. Hij kende de zaak weinig anderen. Grootgebracht in de wouden, kende hij geen ander leven dan dat der houtkampen.

Naarmate de Softwood al verder en verder zich een weg baande naar het Noorden, had Mc Ilvary, de directeur, Spike Wilson uitgekozen, om het uiterste kamp te leiden. Voordien had hij

Drie-en-dertig gehad, daarna Vier-en-dertig, en met tachtig man had hij meer boomen in de rivier weten te krijgen dan de andere opzichters met honderd: en nu was het weer hetzelfde met Vijf-en-dertig.

Spike was geslepen op zijn manier, en kende buitengewoon weinig gewetensbezwaren. Met Timmins, zijn voorwerker, had hij een systeem uitgedacht in verband met de betaal-rol, dat hem in staat had gesteld binnen eenige weinige jaren ettelijke duizenden dollars naar de bank te Duluth te brengen. Van dit systeem verkeerden de Softwood en Mc Ilvary in zalige onwetendheid.

Na verscheidene boekingen verricht te hebben, schoof Spike zijn stoel van de tafel weg, en stak zijn korte pijpje aan. Peinzend rookte hij eenigen tijd door en toen, zacht voor zich heen vloekend, begon hij zijn zware laarzen los te rijgen.

„Hagen zal d'r nooit an willen”, mompelde hij. „Ik zal d'r wat op moeten vinden, dat hij het tal verandert. Voordeel is 't, dat d'r dan meteen geen dwarskijker is. Die verwenschte McIlvary ook met z'n bemoeizucht”.

Toen in de afgelopen herfst de ploegen voor het kamp waren samengesteld, was Timmins er niet bij. Door al de drukte van het beladen der paarden, en het afloopen van de herbergen aan de rivier om werkkrachten te vinden, had hij de afwezigheid van Timmins eerst een half uur, vóórdat de extra trein zou vertrekken, en hij in den wagon de namen van zijn bemanningafriep, opgemerkt.

„Waar is Timmins?” brulde hij. „Als hij zich is gaan bedrinken en niet op tijd terug is, breek ik 'm den nek, en dan mag ie nog blij zijn, dat ie er zoo afkomt!”

De mannen sloegen geen acht op deze uitbarsting van den reusachtigen opzichter, doch zaten ineengedoken op de armoedige kussens, terwijl zij hun bagage, in zakken of tijken gepakt, overal waar maar een plaatsje te vinden was, hadden gedeponeerd, zoodat de halve beschikbare ruimte van den doorloop verstopt was.

De meesten hadden hun jassen en zware laarzen uitgetrokken, en de lucht, bezwangerd met den stank van zware tabak en stinksigaren, was vervuld van goedgehartige vloeken, een gelach over de ruwe grappen ten koste van elken nieuwen aankomer, die zich een weg naar binnen baande en zijn bagage neerzette, waarna doorgaans een niet ernstig bedoelde worstelstrijd ontstond om een plaats bij het venster.

„Bedoel je Timmens, de teller?”

Een blondharige, jonge reus, met zachte stem en goedaardige oogen, stond van een der rommelige plaatsjes op en ging voor den woedenden opzichter in den doorgang staan.

„Wie anders? Dacht je, dat ik 't over 'n naaister of 'n mode-maakster had?”

„Meneer Mc Ilvary heeft hem van den winter op de fabriek noodig en ik ben aangewezen om zijn plaats als teller in te nemen”.

„En wie ben jij? Wie voor den donder ben jij? Jij langbeenige zoon van 'n scheepskok. Op de plaats waar ik m'n boomen vandaan haal, is 't 'r 'n mán noodig om te tellen, en ik ga het bosch niet in met 'n uit z'n krachten gegroeide aap uit 'n vondelingen-gesticht”. Na aldus zijn hart gelucht te hebben, schreed Spike den wagon uit en ging regelrecht naar de kantoren van de Softwood Land- en Boschmaatschappij.

Het bloed steeg den nieuwen teller naar de wangen, en zijn oogen namen een dreigende uitdrukking aan.

„Piker”, zei een van de mannen.

„Wacht maar es!” zei een ander. „Als ik 't niet mis heb, is die jonge vent daar, Hagen”.

„Wat! Toch niet Hagen uit het Scanlan-kamp? M'n goeie man, Hagen is de beste bokser in de bosschen”.

Ondertusschen was Spike Wilson het kantoor binnengegaan. „Waar is Mc Ilvary?” brulde hij, zich tot den telefonist wendende, wiens lessenaar dicht bij het hekje stond.

„Meneer Mc Ilvary heeft 't druk”.

„Druk, snert! Ik heb 't óók druk”.

„Maar, meneer Wilson, meneer Mc Ilvary is bezig een belangrijke koop te sluiten, en heeft order gegeven, niemand bij hem te laten”.

„Laat hij naar den duivel loopen met z'n orders en z'n koop”, bulkte Spike. „Hij moet eerst hout hebben vóór hij 't verkoopen kan, en de wagon voor Vijf-en-dertig is heelemaal geladen en vertrekt over twintig minuten, en hier sta ik nou, zonder teller. Als we niet precies op tijd vertrekken, blijven we hier vierentwintig uur langer rondhangen, en 't volk gaat er allemaal weer tusschen uit.”

Stenografen en klerken zaten over hun werk te grijnzen en wisselden blikken van verstandhouding. Iedereen op het kantoor had hooren spreken van het humeur van Spike; maar daar hij zich zelden vertoonde, had niemand hem eigenlijk nog ooit goed in actie gezien. Toen hij op het punt was, opnieuw eenige krachttermen ten beste te geven, ging de deur van een privé-kantoor open, en Mc Ilvary trad het kantoor binnen.

„Wat is er aan de hand, Spike?”

„An de hand? Waar is Timmins? Dát is er an de hand”, schreeuwde hij, met zijn reusachtigen vuist op het hekje slaande. „We zijn allemaal klaar om te vertrekken en ik heb geen teller”.

„Wacht es even, je hebt wél een teller, en 'n goeie ook”.

„Wat! Die...”

„Kijk es hier, Spike; Timmins is de beste teller die we hebben, en moet de plaats van Johnson innemen op de fabriek, van den winter. Hij is lang genoeg bij ons om onze werkmanier te kennen,

en 'n nieuwelings, hoe handig hij ook was, zou het niet klaarspelen. Ik heb je de beste man gegeven, die ik vinden kon, Hagen, die bij de gebroeders Scanlan gewerkt heeft aan de Herten-rivier. Hij is 'n uitstekende kracht, die Timmins best zal vervangen”.

„'t Is de eerste keer, dat ik mijn eigen volk niet heb maggen kiezen. 't Is 'n wonder, dat je Shane Kennedy en Coombs en Bill Richards ook niet neemt en die ook in de fabriek zet, en mij 't uitvaagsel van latten-opstapelende, planken-uitzoekende, lanterfantende zonen van werfratten meegeeft om mee 't bosch in te gaan, om d'r meer hout mee uit te halen dan d'r ooit 'n baas van 'n veel grooter kamp en met veel meer mannen klaargespeeld heeft”.

Wilson hield op, louter uit gebrek aan adem.

„D'r is niks an te doen”, zei Mc Ilvary, „en Hagen zal je niet tegenvallen.”

„Ik heb van die Hagen, die 'n erge vechtersbaas moet zijn, gehoord. Waar is ie? Waarom vertoont ie zich niet?”

„Hij zit al lang in den wagon; 'n half uur geleden heb ik hem er zelf heen gebracht. Je mag wel wat voortmaken. Nou, ajuus”.

De kolossale opzichter wendde zich van het hekje af, zijn meening mompelende over directeurs in 't algemeen en over Mc Ilvary in 't bijzonder. Hij sloeg de deur achter zich dicht, zoo hard, dat de matglazen ruit boven de deur aan splinters naar beneden kwam. Het kantoorpersoneel barstte in een luid gelach uit. Mc Ilvary wendde zich om naar de treurige overblijfselen, en het komische van het geval inziende, begon ook hij te lachen.

„Enfin, er is maar één Spike Wilson, per slot van rekening, en hij weet de boomen eruit te halen als geen ander. Laat de kantoor-knecht dit zaakje opruimen, en zet de schadde onder „Algemeene uitgaven”.

Toen Spike den trein bereikte, liep de conducteur reeds zenuwachtig op en neer.

„Klaar? We zijn al twintig minuten over tijd”.

Als eenig antwoord sprong Spike op de treeplank en zijn hoofd naar binnen stekend, brulde hij: „Is Hagen hier?”

„Jawel”, antwoordde een stem van binnen.

„Vooruit dan maar”, riep Spike, en met een ruk begon de speciale houttrein zijn weg naar het verre Noorden over het netwerk van wissels.

(Wordt vervolgd).

LEUVEN VERWOEST.

Leuven verwoest!

Een gevoel van beklemming maakte zich van ons meester, toen wij, hoewel in deze dagen voorbereid, elken dag weer, op nieuwe ellende, deze schrikkelijke tijding lazen. En onze eerste gedachte was: ook Leuven's stadhuis?

Helaas, de laatste beichten schijnen de verwoesting ook van een van België's schitterendste monumenten te bevestigen, het bevallig bouwwerk, waarvan de beste fotografie, zooals Busken Huet in zijn „Land van Rubens” zegt, slechts een gebrekkige voorstelling geeft, welks voor- en zijgevels een weddingschap van beeldhouwwerk geleken.

België is rijk aan prachtgebouwen, ook aan schitterende stadhuizen, ook aan dezulke, die, in den laat-gothischen stijl gebouwd, aan Leuven's stadhuis deden denken, als die te Brugge, Brussel, Oudenaarde.

Maar dat te Leuven was sierlijker in zijn onderdeelen, en het geheel harmonischer in bouw. De zes ragfijne torens deden het dak als wegvloeien naar de lucht. De talloze beelden in de nissen stelden bekende personen uit de geschiedenis der stad voor, vorsten, veldheeren, raadsleden, kunstenaars en geleerden.

Het inwendige bood in vergelijking met het uitwendige betrekkelijk weinig belangrijks, al bevatte het merkwaardige schilderijen van oud-Vlaamsche meesters.

De verwoesting van dit schitterende kantwerk in steen is het meest jammerlijke misschien van de ramp die deze oude Vlaamsche stad heeft getroffen. Weinig minder jammerlijk is de vernieling van Leuven's kathedraal, de St. Pieterskerk, de schoonste der vier kerken, waarin prachtig oud beeldhouwwerk, schilderijen en smeedwerk werden gevonden. En wat te zeggen van de vernieling van Leuven's oude Hoogeschool, van 1425 dagteekenend, met zijn bibliotheek, bestaande uit 150.000 boekdeelen en 400 zeldzame handschriften! Of zou er van dit alles nog iets zijn overgebleven?

Meer dan het hier genoemde is te Leuven aan oude schoonheid verloren gegaan en trouwens niet alleen daarom is de verwoesting van een stad van meer dan 42000 inwoners, die alles verloren hebben, wat zij in de wereld bezaten, verschrikkelijk.

Maar de tuchtiging der inwoners kan nog goedgepraat worden, al kunnen wij hun de schoone dwaasheid, waarvoor zij zoo zwaar gestraft zijn, niet euvel duiden. Zonder thans kritiek uit te oefenen op de militaire fictie, die zegt dat oorlog gevoerd wordt tusschen de legers der staten, niet tusschen de volkeren, een theorie die men zelfs wil laten gelden, waar een geheel onschuldig volk om redenen van strategischen aard wordt aangevallen, kunnen wij toch wel zeggen, dat door de verwoesting van Leuven, waarbij zoo schitterende voortbrengselen van beschaving zijn vernield, de gansche menschheid is getroffen.....

De Duitschers, die allermintst barbaren zijn in normale omstandigheden, zullen dit zelf inzien, als de oorlogsroes heeft opgehouden zijn werking te doen, en dan mede jammeren over den slag die zij arm België en de geheele wereld hebben toegebracht.

Foto C. Steenberghe.

DE VISCHPOORT TE HARDERWIJK, STADSZIJD.

HARDERWIJK EN ZIJNE VOORMALIGE ACADEMIE.

ER zijn misschien in ons vaderland niet weinig plaatsen, die, bij een even belangrijke geschiedenis, meer belangrijks aan uiterlijk schoon bewaard hebben als Harderwijk. Wie in deze stad van de stationszijde binnenkomt, valt de ietwat eentonige bouw onmiddellijk op; het heeft iets van de begraven welgesteldheid van kleine neringdoenden. Weinig groote huizen, weinig mooie gevels. Slechts één straat, de Donkerstraat, waarin weleer de professoren woonden der voormalige Geldersche hoogeschool, maakt hierop eene uitzondering en op deze plaats treedt een oogenblik het karakter van oude deftigheid naar voren, waar dit voor het overige deel van het stadje slechts sporadisch en alsdan geheel op zich zelf staand is te vinden.

Dit verwondert te meer, waar het plaatsje reeds in Juni 1231 van Otto III stadsrechten en privilegiën kreeg. Evenals elders werd de bouw der Duitsche Hanse-steden gevolgd. Omtrent den oorsprong van den naam bestaan verschillende lezingen, waarvan de meest aannemelijke mij lijkt te wezen, dat deze ontstaan zou zijn uit het feit, dat op het Harde, de zandige oevers der Zuiderzee, de visschers of andere schepelingen daar ter plaatse 'n veilige reede vonden.

In 1285 komt het reeds voor onder de Hanze-steden. Het eigen stamwapen van Nassau, haar door graaf Otto geschonken, is ook tevens het hare, en, door 'n Nassauer gesterkt en gesteund, heeft zij zich ook steeds verder in den steun der Nassauers, in zooverre deze prins van Oranje waren, mogen verheugen.

En zoo ééne stad, dan heeft deze vaak die steun behoeft. In ieder geval heeft de voormalige hoogeschool er ook in de meest moeielijke tijden haar behoud aan te danken gehad, waarover later.

In de Geldersche oorlogen kreeg Harderwijk volop zijn deel van het wel en wee der strijdende partijen. En bij de bloedige twisten van de Bourgondische hertogen werd het herhaalde malen veroverd en heroverd. Pas na de hereeniging met Gelre, onder Karel V, kwam er meer rust, en in dien tijd nam ook de bloei der Hooge School toe.

Deze Hooge School schijnt, t zij door reorganisatie, 't zij bij eenvoudige voortzetting — de opinies der verschillende vorschers loopen hieromtrent uiteen, voortgekomen te zijn uit een in 1372 door de hoeders van het H. Hieronymus-klooster gesticht „gymnasium”. Deze inrichting heeft bestaan tijdens de regeering van hertogin Eleonore (± 1455). Nu is uitgemaakt, dat in 1441,

meester Herman van Schurrenbergh tot derzelver rector aangesteld werd, „op voorwaarde, dat hij 330 uitheemsche scholieren, behalve de inheemsche, houden, en *tegelijk den koordienst bezorgen zoude, gelijk zijne voorvaderen dat plagten te doen*”. Dit zou dus duiden op het bestaan van 'n parochiale school, zooals die in de veertiende eeuw meer door de graven aan de steden werden geschonken. In handen der bovengenoemde broeders gesteld, kwam deze in ieder geval tot grooter bloei. Het kan echter ook zijn, dat de broederschool eene nieuwe stichting was, waarnevens de parochiale was verdwenen. Duidelijk zijn hieromtrent de gegevens niet.

Hoe het zij, in de 15e eeuw nam de school zeer in bloei toe. Bij 'n brand in 1503 kwamen zelfs 350 leerlingen om, 't geen op een groot aantal derzelven wijst. Na dien brand herrees het echter weer bloeiend en een circulaire, door de Magistraat verspreid in 1540 *) duidt klaar aan, dat in dien tijd het Harderwijksche instituut in geen geval meer een broederschool was.

Het laatst der 16e eeuw was de binnenlandsche strijd niet van gunstigen invloed op de rust der bloei. En het pleit voor de levensvatbaarheid van de instelling, dat, toen tegen 1600 de krijgs-kansen, door Maurits geleid, keerden, ook de curatoren de gelegenheid aangrepen, om de school te reorganiseeren. Daarvoor waren echter de stadsmiddelen bij lange na niet toereikend en zoo wendden zij zich tot Arnhem, als hoofdstad van het Veluwsche kwartier, om bijstand en mede tot de steden Hattem, Elburg en Wageningen, de wenschelijkheid betoogend „binnen de grenspalen een „*hooge school* te stichten, waar Gelre's jongelingen, als onder der „ouderen oog, tot alle nuttige wetenschap opgeleid, en tevens „voorbereid werden om, zoo zij later eene Universiteit bezoeken „kunnen, zulks met meerdere kracht te doen” (Men ziet de belang-zelve gereedelijk met het plan was ingenomen, de hoop die men — waardoor, met de steun der overige twee kwartieren, de gelegenheid zich zou voordoen de zaak op 'n goeden finantieelen basis te doen rusten, want het Veluwsche kwartier alléén was daartoe niet bij machte — stuitte af op den onderlingen naijver. Zoo dreigde de verandering van 'n kwartier-school in 'n gewestelijke de geheele

*) Bij deze circulaire worden ouders aangezocht, hun kinderen naar de Harderwijksche school te sturen; ze geeft, gesteld in 't Latijn, den aard van 't onderwijs en der leeraren aan, 'n soort prospectus dus.

Veluwsche Hooge School ten onder te brengen, indien Prins Maurits zelf, die Harderwijk om bijzondere redenen graag mocht, de zaak niet in handen genomen had. In 1617 betoogde hij, dat 't kwartier van Veluwe, noodig van de zorgen diende ontheven te worden, en zegt hij o.a.:

„dat also tot meerdere bevordering, eere en welstandt van „eene Hooge Schoole „niet genoegsaem en is, dat deselve alleen „bij één kwartier des voors. Fursten- „doms gemaintineert ende tot volcomene „gelegentheit bevordert werde, so heb- „ben ons oversulcx die van den school- „raedt versocht, wij wilden voor haer bij „U.E. intercederen ten einde die voors. „schole bij 't gantsche furstendom Gelre „en de graefschap Zutphen mochte aen- „genomen werden. Ende dewijle U.E. „genoegsaem connen considereeren, dat het voor één Quartier te beswaerlick „soude vallen alle de nootlyckheden, tot de voorscr. Hooge „Schole verheysschende, te moeten opbrengen; so en hebben „wij niet connen naelaeten U.E. hiermede puntlick te versoec- „ken deese sacke op U.E. jegenswoordige vergaedinge in goede „ende favorable recommandatie te houden ende sulx ten besten „daerin disponeren, dat de voorspr. schoolraedt moge spueren, „dat deese onse intercessie U.E. aengenaem ende haer vrucht- „baerlijck zij geweest.”

Edoch, de kwartieren dankten, het speet hen zeer, ze waren van harte geneigd de school in alle opzichten te helpen bevorderen, maar de oogst was zoo schraal geweest, en ze konden nauwelijks de kerk onderhouden en „so was haar leet, dat haere goede ge- „negentheit in desen, alnoch niet can correspondiren met die „goede intentie van Sijn Excellentie”. Met andere woorden, als u 't zoo goed meent, knapt u 't dan zelf maar op.

Dertig jaar later echter lukte het beter. In 1647 besloot de landdag de school tot een gewestelijke academie te verheffen met alle voorrechten van dien. En dit, ondanks den heftigen tegenstand van Nijmegen, dat als oudste en voornaamste stad vond, dat de eer van eene hoogeschool háár in de eerste plaats toekwam. De „concurrerende” school die daarop daar gesticht werd in 1654, ging echter ondanks hare verheffing tot kwartierlijke academie, in 1678 te gronde.

Zoo werd de hoogeschool officieel „de academie des furstendoms Gelre ende van de graeffschap Zutphen”. Daarmede was de zorg niet geleden. In 1650 reeds zeide Nijmegen, dat immers zelf 'n school wilde oprichten, dat haar kwartier verklaarde op den landdag, de subsidie ten behoeve dier op te richten school te moeten intrekken. Daar de beide anderen zich daartegen heftiglijk verzetten, bleef het bij de bedreiging; maar rustiger werd haar bestaan er niet door.

Nog ellendiger werd het in 1672. Harderwijk gaf zich toen zonder slag of stoot aan de Fransen over, die onmiddellijk heel den druk hunner tyrannieke overheersching zwaar op het stedeke deden wegen. In Juni had de bezetting plaats en in Sept. '72 werd de kostbare bibliotheek tot meerdere veiligheid eerst naar het huis van prof. Tollhuis en later in Mei '73 overzee naar Hoorn vervoerd, vanwaar ze pas in 1675 zou weerkeeren. Van de elf professoren waren de meeste gevlucht en zoo hadden ook de studenten gedaan. Toen dan ook in 1674 de vijand uit Gelderland trok, zag het er voor de toekomst der academie, en daarmede die van de stad, zeer somber uit. Waren vroeger de bijdragen der kwartieren al niet scheutig toegestaan, thans werd heelemaal geen uitkeering gedaan, zoodat verscheidene professoren hun werk tegen vrij wonen en eenige bijkomende verdiensten, de eerstvolgende jaren waarnamen. Bemoedigend was het niet, dat bovendien op den landdag van 24 April '75 de academie voor „nutteloos” verklaard werd, waartoe Nijmegen wel het hare heeft bijgedragen, temeer omdat in die dagen haar nieuwe school reeds te kwijnen begon. Echter, „als de nood het hoogst is, etc”, zegt het spreekwoord en in dit hachelijke tijdperk was dan ook de redding nabij.

(Slot volgt).

TOM SCHILPEROORT.

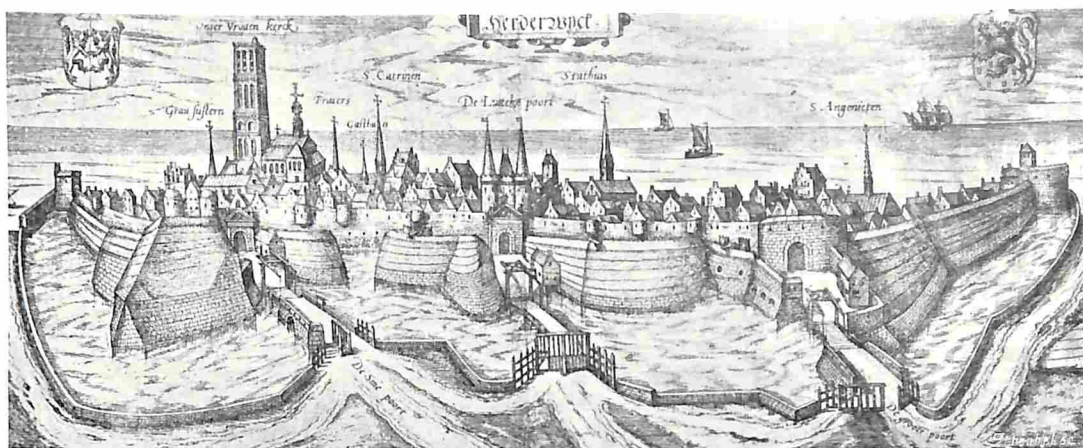
MAHAMEROE. ^{I)}

HET VERHAAL VAN EEN SEMEROETOCHT.

I.

NACHT. Een ratelend geklop nadert van deur tot deur in de kippenren ²⁾ van Telogosari. Eindelijk is ook mijn deur het instrument van den muzikalen djongos³⁾, die zulke excentrieke uren uitzoekt voor zijn serenades. Maar toch is het voorwerp van zijn attenties wakker, en een nijdig gegrom doet hem verder gaan. Ja, er was, in 't vooruitzicht van den vierdaagschen tocht, aan te vangen op 16 Augustus te drie uur 's nachts, door de leden der expeditie weinig gerust.

Terwijl ik bibberend mijn hoofd naar de waschkom boog, rezen bij mij gedachten over de gerieflijkheid van een bed op dit uur; een korte filosofie over het onrustige in den mensch;

HARDERWIJK VAN DE LANDZIJDE, OP HET EINDE DER 16^E EEUW.

Naar de plaat van George Braun.

maar de aanraking met het ijskoude water zette de hersens stop en de kaken in beweging.

Om kwart over twee was ik buiten in het klare licht van de bijna volle maan; die Indische maan, zooveel schitterender dan de bloedarme imitatie, welke in Noord-Europa onder dien naam doorgaat. Een eenzame koelie zat bij het administratie-kantoortje, een ineengedoken hoopje mensch. Wat verderop twee paarden, slaperig gedwee.

Weinig politieke uitdrukkingen kwamen uit de aangrenzende kamers, welker eigenaren langzamerhand verschenen. En na een korte woordenwisseling stak ik mijn handen in de zakken en ging op weg.

Wie dien nacht van twee tot vier bij den pas boven Ngadiwono was geweest, had het niet alledaagsche tooneel aanschouwd van twee wandelaars, die elk gedurende een uur brullend op en neer liepen, en daarna met woedende snelheid verdwenen in de richting van den Moenggal. De eerste was nauwelijks weg, of de tweede kwam. Die tweede was ik.

Maar laat ik nu eerst plaats en doel van deze nachtelijke excursie nader verklaren.

Een van de schoonste en meest bezochte streken van Oost-Java is zeker het Tenggergebergte. Het ligt...., nu ja, zie atlas en aardrijkskundeboek. Een geweldige massa aarde en rotsen, oprijzend uit de heete vlakte van Pasoeroean; de lagere gedeelten bedekt met prachtig wildhout; hoogerop, waar de eigenlijke Tenggeres ⁴⁾ woont, de hellingen meer gecultiveerd, en hier en daar de statige, eeuwig-zingende en eeuwig-schoone tjemarawouden ⁵⁾, geweldige gelijken van het Noordelijk dennenbosch. Maar schooner is de hoogste verheffing van dit vulkaangebergte; schooner is dat aardse maanlandschap, de Zandzee. (Zie de afb. op blz. 433).

Foto C. Steenbergh.

DE VISCHPOORT TE HARDERWIJK, VAN DE ZEE- ZIJDE GEZIEN.

Wanneer men echter van den hoogsten top naar 't Zuiden ziet, en zich aan de betoovering van den Dasar 6) onttrokken heeft, rijst voor ons in de verte, eenzaam en reusachtig, als een wachter over dit ontembare bergland, de Semeroe.

Moge de Zandzee nu en dan, na de eerste Novemberregens of in het veelkleurig licht van den dageraad, voor hem, die haar vlakke doorkruist, een lieflijker voorkomen aannemen; de Semeroe blijft dreigend, naakt en grauwig; het morgenrood moge trachten zijn periodieke rookpluim en zijn steilen aschkegel te tinten; somber blijft de grondtoon en ontzagwekkend het geheel. Is het dan een wonder, dat de Tenggerees, die als Brahmaan den Zandzeekrater Brama aanbidt en jaarlijks aan hem offert, dezen zonder aarzelen beklimt, maar weigert u anders, dan na voorafgaande plechtige bezwering der booze geesten, te volgen, wanneer het een bestijging van den Mahameroe geldt?

Deze koning onder de vulkanen was het doel onzer expeditie; Tosari, het Indisch Dargeeling, ons uitgangspunt. Zeven was het getal der deelnemers: vijf te paard en twee te voet; deze twee waren het, die in den bewusten nacht van 15 op 16 Augustus, elkander en de heele verdere schepping verwenschend, met ongeveer een uur tusschenpooze door den kleinen pas boven Ngadiwono marcheerden. De afspraak elkander daar te ontmoeten was namelijk, wat den tijd betrof, door beiden verschillend uitgelegd.

Had de ander nog koelies bij zich, ik was alleen. De kans om de vijf ruiters in te halen, die den rechten weg van Tosari uit zouden volgen, was door het verlies van een uur vrijwel verkeken. Deze plezierige gedachte, en het feit, dat ik den weg misschien al voor den vijftigsten keer ging, maakten mij vrijwel ongevoelig voor den schoonen nacht.

En overweldigend mooi is een maannacht in deze tjemarabosscnen. De lange naaldensluiers, waar het zachte licht doorheenfiltert, de schitterende dauwdruppels, het melancholiek ruischen van den wind; — dit alles geeft het landschap iets feërieks. De eenzame wandelaar waant zich in een betooverd bosch; slechts de lichten der suikerfabrieken in de verre vlakke herinneren hem aan de bewoonde wereld, en ook zij nemen door den wazigen nevel, die het laagland vult, iets bovennatuurlijks aan.

Een oogenblik aarzelde ik in 't kiezen van mijn weg, maar daar de Gedangan pas mij niet zoo goed bekend was, en het pad er smaller en dus moeilijker te vinden is, koos ik den iets verderen Moenggal.

Toen ik het eerste hoogtepunt van den weg bereikte, dat door een diepe kloof van den Zandzeerand gescheiden is, had ik reden mij met die keuze geluk te wenschen. Een roode gloed in de richting van den Gedangan wekte het vermoeden, dat het bosch daar brandde, gelijk later werkelijk bleek. Ook den kant van den Moenggal uit stonden groote stukken in lichtlaaie, maar het vuur had den weg nog niet bereikt.

Prachtig waren zij, de eeuwenoude, knoestige tjemara's, zelfs in hun laatsten strijd. Als bij een brandend huis zag men slechts hier en daar de vlammen uit hun naaldbekleding slaan, maar het onophoudelijk geknetter en de dikke, rossige, vonkensproeiende rookwolken verraadden, hoe de harsachtige stam verteerd werd door het vuur.

Wat deed ik, verlaten menschenkind, temidden van deze uitbundigheid van natuurkrachten? Het gevoel van eenzaamheid be kroop mij en joeg mij steeds sneller voort naar den Moenggal.

„Loh! doro toewan!” 7) Stemmen eindelijk en de pas, en de plotselinge aanblik van de Zandzee, die telkens weder imponeert. Hier zaten in zalige zielsrust de koelies, niemand meer achter zich wanend en dus het spreekwoord: haast u langzaam, niet zonder overdrijving in toepassing brengend.

Mijn komst scheen een plotselinge uitbarsting van plichtsbef te veroorzaken. Pikolans 8) werden geschouderd, kreten weerklonken en enkelen begonnen met even verrassende als ongewone snelheid langs den steilen zigzag de afdaling naar den Dasar. Zoo had dan mijn laat verschijnen toch nog één goede zijde.

Gelukkig was de Zandzee vrij van nevels. Dikwijls toch is zij des ochtends gevuld met een dichte wolkenmassa, die haar onder de eerste zonnestralen het aanzien geeft van een togevroren

meer, waar de vulkaankegels in 't midden als eilanden uitsteken. Maar nu was de lucht volkomen helder en de weg dus niet te missen.

In een lange rij volgden wij de paardensporen, die zuidoostelijk langs den Widodaren voerden naar den Idjoe, waarvan de uitloopers een verbinding vormen tusschen den rand en de middenvulkanen. De vlakke was door de langdurige droogte van dezen Oostmoesson zeer mul, en het weinige schrale gras, dat hier staat, nagenoeg geheel verdord. Slechts de omringende bergen verjoegen het idee van een woestijn.

Halverwege, een nieuwe verrassing! Aan den voet van den Idjoe verschenen de ruiters. „Hallo! Hal-lo-o!” Ik spande mijn longen tot het uiterste in, onder luidruchtige medewerking der koelies; te vergeefs. Nu volgde een jacht, zeer vermoeiend en ten slotte zonder resultaat, daar ik het bergopwaarts natuurlijk tegen de krachtige ponies moest opgeven.

Steil als hij er in is afgedaald rijst de weg uit de Zandzee tegen den Idjoe; dan, overgaande op den rand, stijgt en daalt hij afwisselend. Rechts, naar 't Zuiden, verschijnt weer de kale Semeroekegel met de voorliggende zware bergklompen van Ajek-Ajek en Kapala. Links het ondiepe deel van den Dasar, de Roedjaq, hier versmald tot een grazige vallei tusschen den rand en den grillig gekorven Widodaren. Verderop meerdere sporen van gras- en boschbrand: groote, zwarte smetten op het geel-groene kleed der onderste glooiingen. Nu links, dan rechts van de randtoppen windt zich het pad, langzamerhand stijgend, tot de zijweg naar Ngadas en Malang gepasseerd is, en de Ider-Ider voor mij ligt. Voor en achter de koelies, die nu van geen treuzelen meer weten, en druk redeneerend voortmarcheeren. Eindelijk gluurt, kort boven den weg de witte triangulatiepaal: „Ider-Ider, + 2473 M.” door het groen en even daarna buigen wij rechtsaf langs een smal, dichtbegroeid pad.

Het is nu ongeveer kwart voor zeven en ik ben 't bezwijken nabij: mijn humeur is er niet op verbeterd en heeft slechten invloed op mijn Ausdauer. Met een laatste krachtsinspanning tracht ik evenwel de kleine meren te bereiken.

Het landschap is veranderd; met pollen-gras begroeide, lage toppen, waartusschen hier en daar idyllische bosschages van enkele groote tjemara's en wildhoutboomen en wat dicht struikgewas; soms een doorkijk naar de lagere hellingen, waar het bosch zwaar en ongerept is; achter en boven alles de vulkaan. Een zwervende vogel flitst nu en dan voorbij, kleurig, als een vliegende bloem; wat geschuifel in het gras doet een onschadelijke kadal 9) vermoeden. De koelies zijn reeds ver vooruit. Slechts de zon, die al feller begint te steken, doet nog aan de tropen denken; onwillekeurig zoekt het oog helderkleurige villa's achter de parkachtige boschgroepeeringen, en men verwacht vroolijk-witte zomertoiletjes op de beschaduwde gedeelten van 't grasveld. Het pad zelf gaat een enkele maal onder de boomen door, en dan is de vochtige koelte heerlijk.

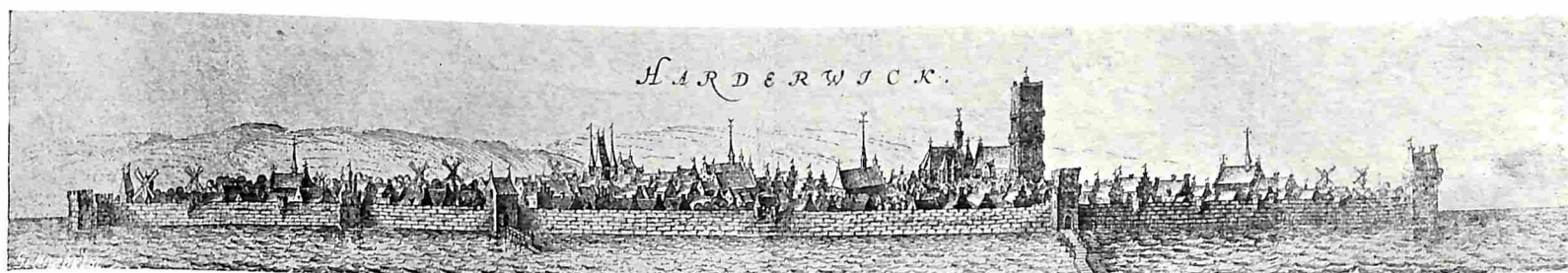
Tenslotte een kleine, boomlooze vlakke. Daar zitten genoeglijk twee paardenjongens in ruste, met eigenaardige handbeweging de reinwitte rijst in hun mond schuivend. Honger! Mijn maag komt in oproer; verbaasd zien de inlanders op, als ik wat eten vraag, en zij willen mij al hun spijze aanbieden. Maar na eenige happen vertrek ik, niet zonder hun namen vernomen te hebben, (voor eventueel tastbaar dankbetoon naderhand), en weldra glinstert Ranoe Pani 10), een der z.g. kleine meren, voor mij.

Deze drie kratermeertjes liggen in de geweldige inzinking tusschen Ajek-Ajek en zins denken aan sommige Eifelmaare; vooral Ranoe Regoela en het Gemündener Maar bij Daun toonen groote overeenkomst. Ze zijn zeer diep en het water is groenachtig door de verweerde wieren. Zij hebben elk hun eigenaardig adjektief: en de steeds wisselende tint van zijn water; R. Regoela het droogmerige, verzonken als het ligt in het dichte, hooge bosch en tusschen zijn fluisterende, rietbewassen oevers, en R. Tringga het droge, omdat er geen water meer in staat. Hier is een soort ge-

Foto C. Steenberg.

DEUR- EN RAAMOMLIJSTING VAN 'N HUIS AAN DE DONKERSTRAAT TE HARDERWIJK.

HARDERWIJK VAN DE ZEEZIJDE, OP HET EINDE DER 16^E EEUW.

Naar de plaat van George Braun.

zondheidsetablisement voor ongesteld vee, dat er uit de laagvlakte heengezonden wordt, om op kracht te komen of te overliden. De antediluviaansche, dakijzeren pondok 11), die er een paar jaar geleden nog stond, en waarin ik eens, in een reusachtig, maar zeer onbetrouwbaar tweepersoons ledikant met twee vrienden den nacht heb doorgemaakt, terwijl een in doodsnood zuchtende stier den achterwand in gevaar bracht, en exemplaren van ieder soort ondermaansch vee over den vloer verspreid ronkten, was verdwenen, en op zijn bouwvallen zaten en lagen mijn tochtgenooten in houdingen van geraffineerde luiheid, etend en slapend.

„Het verloren schaap is terug! Jongen, waarom kom je zoo laat; we hebben ons werkelijk ongerust over je gemaakt”.

„Hij ziet er zoo heerlijk frisch uit; en wat 'n leelijk gezicht!”

„Jullie kunt...!” Volgden eenige warme woorden over wat zij wel en niet konden; over Oost Indisch-gebrekkige gehoororganen, enz., enz., alles zeer behoorlijk onderstreept; maar zij werden even lakonisch geslikt als de nasi goreng 12).

Toen liep ik zonder verderen omhaal van woorden regelrecht op de mand met ververschingen af op zoo doortastende wijze, dat mijn hoofd weldra neerdook tusschen rijst en bier, terwijl de rest van mijn lichaam er zich aesthetisch overheen drapeerde. Maar na een welvoeglijker houding aangenomen, en de sporen van het onderzoek van hoed en gezicht verwijderd te hebben, verslond ik zonder een woord te zeggen drie borden nasi goreng, en zette een geopende bierflesch op mijn keelgat, tot de laatste teug wegkloekte; waarna ik mij een beter (en massiever) mensch gevoelde

II.

Half tien, vertrek blazen. We hadden hier een goed en zorgwekkend gezicht op den Ajek-Ajek, steil en hoog.

„Daar rijden we toch niet tegen op?” aarzelde een noviet.

„Daar rijden wij wel tegen op”, beslisten dokter en superintendent als één man.

Nu wilde niemand achterblijven. Men steeg op; hier en daar niet zonder ongegrond vertoon van elasticiteit. Juist zou een korte galop aller voortreffelijke hippische hoedanigheden nog nader aan 't licht brengen, toen het plotseling afstijgen van den voorrijder aan die kunsten een einde maakte.

Een beek. Moeite kostte het enkele paarden te overreden, dat hun bestwil het meebracht deze te doorwaden. Een hardhoofdige bles bleef lang nadenkend staan. Eindelijk, met het bruske van iemand, wien plotseling een helder licht opgaat, sprong hij voorwaarts, waterfonteynen in het rond spattend; duwde zijn meester met energieken kopzwaai opzij, en plantte zich op den anderen oever; „Es ist erreicht” op zijn vergenoegd gelaat. Het homerisch gelach, dat tusschen de boomen wegstierf, bracht den gevallen ruiter echter spoedig tot bezinning en op zijn ros.

Het pad, — want nog altijd had het platgetrapte gras hier en daar een schijn van recht op dien naam, — begon steil, werd halfweg steiler en bij den top allersteilste. Deze top is de bijzonderste, dien ik ooit beklommen heb: na een half uur stijgen lag hij vlak boven ons; dan draaiden wij, steeds klimmend, wat links en rechts, en bij 't eerstvolgende uitzichtspunt bleek, dat hij meegeklauterd had en op een afstand was gaan staan. Op mijn herhaalde vragen verzekerden de koelies, dat dat de heuschelijke top was, maar een verklaring van zijn gedrag konden zij niet geven. Wij gingen vaak zitten om erover te peinzen en dan deden zij het ook, maar dat was slechts een uiting van intense gemakzucht. Ik geloof, dat die top

ons wel tot den avond had kunnen bezighouden, als hij het tenslotte niet in zijn grillig hoofd had gekregen om te blijven, waar hij was.

Wij hadden in opdracht, de koelies aan te sporen tot snelheid. Dat was niet zoo eenvoudig, als iemand, die den Tenggerees denkt te kennen, wel zou meenen, want in elk hunner stak iets van den booze. Wanneer wij onze stem verheven, draalde er telkens een langs ons, die een kist droeg met uitgezochte verfrisschingen, onbeschermd voor onze begeerige oogen; en wij hadden wel menschen van ijzer moeten zijn, waren we niet af en toe in 't zachte gras neergezonken, om een dier verlokkende... stroohulzen aan onze lippen te drukken.

Deze streek is totaal onbewoond; het bosch, dat de hellingen bedekt, stond hier, gelijk het nu is, al eeuwen geleden. De knoestige, hoog oprijzende tjemara's mogen iets in omvang zijn toegenomen; storm en bliksem mogen enkelen hunner hebben gewond of gekloofd; het woord tijd heeft een vagen klank in deze oerwouden. Dikke, witbaardige mossen hangen van stam en takken als een zijden kleed, en een bijna manshoogte grassoort van helgroene kleur, mooi afstekend bij het fluweelbruin der verweerde stammen, bedekt de flanken van den berg. Grootscher is dit dan het wildhoutbosch, waarin het oog verblind wordt door het gewirwar van veelkleurige bladeren en lianen; er is stijl in de rechteopgaande houtzuilen; stijl in den sierlijken boog der groote takken en den statigen val van den naaldensluier: stijl, tenslotte, in de weinige, harmonische tinten van het geheel. —

Eindelijk de nu gefixeerde top, 2820 M. De vijf anderen waren er, door het ongelooflijk uithoudingsvermogen der paarden, al drie kwartier. Luide uitroepen van: „Koelie!” en „Bier!” verradden ons hun rustplaats. De begroeting was zeer hartelijk, tot men bemerkte, dat wij alleen waren. Ik kan mij niet begrijpen, hoe menschen het hun met volle handen geboden natuurschoon zoo kunnen verwaarloozen, terwille van een weliswaar versterkenden, maar toch zeer prozaïschen drank; ik voor mij gevoelde zelfs geen dorst. Slechts één hunner had zich afgezonderd, en lag in eerbiedige stilzwijgendheid op zijn rug. Hij sliep.

Foto C. Steenbergh.

ACHTERBUURTJE TE HARDERWIJK MET OVERBLIJFSELEN VAN DE TER KWADER UUR OMVERGEWORPEN MUUR AAN DE LANDZIJDE.

In de diepte gluurde miniatuur-klein R. Pani uit het geboomte; daarachter rees, donker en met vaag relief, de Tengger. Maar toen ik even verder ging om een vrij uitzicht naar het Zuiden te hebben, schrikte ik van den geweldigen Semeroe, doodsch en woest, beklemmend nabij; en eerst het geroep der anderen deed me tot mijzelf komen.

Hier was men slechts onder den indruk van den komst der koelies, en onderzocht men nauwkeurig kisten en manden. Het wetenschappelijk werk der expeditie bleek tot nog toe de volgende resultaten te hebben:

1°. Niet alles, wat „meer” heet, is nat.

2°. De top van den Ajek-Ajek is ambulant; de op de kaart aangegeven hoogte kan dus slechts een gemiddelde zijn; onze voortreffelijke hoogtemeter wees trouwens 3300 M., wat nader aan de waarheid scheen.

3°. Voorraadkisten onder toezicht zijn eerder leeg, dan die, welke men aan de zorgen der koelies overlaat.

Het laatste deel van den dagmarsch lag voor ons. De afdaling van den Ajek-Ajek geschiedt langs een bijna verticale glijbaan; er zou veel moed toe behooren, ook dit een pad te blijven noemen! Natuurlijk is rijden een absolute onmogelijkheid; de paarden hebben al moeite genoeg om eigen nek en pooten niet te breken. Deze beproeving draagt den welluidenden naam van Klossot, en bracht ons 400 M. lager.

Uit was het met de fierheid der ruiters. De ongewisse voeten gingen hun eigen weg, zonder zich aan de rest van het lichaam te storen; zij verscholen zich onder wortels; organiseerden wedrennen op de gladde gedeelten, en rustten dan plotseling uit achter groote steenen, om hun eigenaars gelegenheid te geven „op te halen” en zelfs een „voorsprong” te nemen. Absoluut onberekenbare krommen beschreven de verhitte hoofden boven het gras; slangachtig wonden zich de lichamen.

Het was middag en brandend warm. Een schitterende tinteling van zonnevonken lag over bladeren en stammen; en diep in 't gras broeide het, als in een oven. Zelfs de ernstige rotsmassa's, die links van ons uit de vlakte rezen, legden iets van hun somberheid af, en hier en daar tusschen de vochtig groene mosbekleding schitterde de naakte rots van gloeiend graniet. De middagstilte heerschte in 't bosch; dieper, maar minder geweldig, door het uitbundige zonnelicht, dan het nachtelijk zwijgen. De vogels, die 's nachts nog af en toe een zachten kreet slaken, of kreunen in hun slaap, zijn nu volkomen in rust; de krekels hebben zich in den koelen grond teruggetrokken; de hagedissen koesteren zich op warme plekjes tusschen het gras. De heete trillende lucht wordt door geen zuchtje voortgedreven en nauwelijks waagt een verdord blad het, omlaag te dwarrelen. Geluidloos, als kleurige vonken van het zonlicht zelf, dwalen kleine vlinders tusschen de donzig behaarde grashalmen, om even te poozen op de bloemen van rhododendron of indische kers. En heel hoog in de witgloeiende lucht hangt nog de oeloeng 13), wiens scherpe oogen een schuilplaats zoeken voor de heetste uren van den dag.

Maar de omlaagbonkende karavaan verjaagt hem, en met lange vleugelslagen zoekt hij zuiderlijker rust en eenzaamheid. Wij maken leven genoeg, want de warmte kwelt ook ons. De kadals schieten haastig weg en het nauwelijks wuivende gras komt in hevige beroering. — Tot het zich achter ons sluit en de natuur weer indommelt. —

Dan komt er een einde aan het leed en een heerlijk vlakke vlakte (welk een wellust ligt er zelfs nu nog in het schrijven van die woorden) maakt onze bewegingen gelijkmatiger. De ruiters beklauteren haastiglijk hun edele rossen en hobbelen lustig verder door 't pollengras.

Een losgebroken paard (het is dat van den mandoer der daagtevoeren weggezonden koelies, welke onze tenten hebben opgeslagen aan het groote meer) verspert ons den weg. Alle ruiters ontpoppen zich terstond als geboren cowboys. De superintendent rent spoorlags naar den top van een wat verder gelegen grasheuvel,.... om den toestand te overzien. Twee houden van schrik hun paarden in als de vluchteling op hen afrent, en in 't zelfde oogenblik hangen de heer E. en ik, mitsgaders het heele koelieheir aan zijn halster. Het ondiër is bedwongen.

In triomf gaat de tocht verder om de uitloopers van den Klossot heen; de boomen naderen ons weer; de wind zingt weer door de hooge toppen der tjemara's en wuift ons weldadige koelte toe, en dan... Ranoe Koembala, het Groote Meer (afb. op blz. 434 en 435).

Gelijk een lieflijk droombeeld van den slapenden Mahameroe, gelijk een goddelijk visioen, dat hij, de woeste, de toomeloze, zich heeft geschapen in tijden van kalmte, en heeft doen verzinken tusschen zware, beschuttende bergen, toen zijn vuurwoede weer ging losbarsten, ligt het daar aan zijn voeten; een blauwzwarte, raadselachtige spiegel, waarin eeuwenoude boomreuzen naar hun beeld staren en de vlugge meliwi 14) zich baadt in de vroege uren van den dag. Geleidelijk, met zandige glooiing, duikt het land in het klare water, tot waar de tjemara's de weeke oeverlijn verstoren en hun grillige stammen steil uit de golfjes verheffen. Kleine grasvalleien onderbreken hier en daar met hun vroolijke, geelgroene tinten de al te sombere rij der beboschte bergen, en geven het geheel in den middag-zonneschijn een levendig en reëel aanzien; maar als de laatste tinten van het avondrood aan den hemel verglimmen en de schitterende sterren zich oneindig diep weerkaatsen in het meer, of de morgennevels opstijgen uit het water als ontwijkende geesten; dan keert de betoovering terug. —

Nu evenwel ontstaat er een geweldige drukte aan den Westelijken oever, waar ons kamp is opgeslagen. Hier zijn vijfendertig koelies bijeen, die, als wij aankomen, druk in beweging raken. Een kunstvolle rangschikking van kisten en manden wordt onderste boven gegooid en zorgvuldig herzien; tentpiketten worden vaster aangestamp; touwen losgemaakt en weer vastgeknoopt. Eerst als de superintendent bij monde van den heer E., die 't Javaansch goed machtig is, zijn stem verheft, neemt alle doellooze ijver een einde.

Eerst worden de onnoodige kisten geopend; dan krijgen wij het gewenschte. Groote hoeveelheden proviand worden verorberd, terwijl ieder het verdere werk zooveel mogelijk ontduikt. Doch de superintendent ziet alles; de moede leden behagelijk uitgestrekt in 't gras; het hoofd gesteund door een zachte rol dekens, waakt hij en werkt voor ons met zijn alomvattend brein; hij is de veer, wij zijn het raderwerk; — ja waarlijk, de heele combinatie heeft iets van een slechtlopenden, maar luidratelenden wekker.

De zon is ondergegaan. Om een fantastisch kampvuur liggen vijf in dekens gehulde gedaanten; uit een der tenten klinkt reeds het welluidend gezaag van een slapende. Bij 't vuur wordt zacht gesproken. Twee jeugdvrienden halen op uit lang vervlogen studententijd; humoristische verhalen, zooals alleen de superintendent weet te vertellen, brengen een genoeglijken grijns op de roodbeschen gezichten. Wat verderop de onderdrukte stemmen der inlanders; nu en dan een zangerige uitroep van verbazing of bewondering.

Dan stilte. De maan is tusschen de bergen aan de overzijde opgekomen en zendt een zilveren lichtstreep over het even rimpelende water; — een groot houtblok brandt zachtjes voor onze voeten; — een takje spat vonkend uiteen. —

Stilte, machtig en gebiedend. De heer E. en ik zijn alleen overgebleven. Langzamerhand komen wij in een droomtoestand, die den overgang tot den slaap onmerkbaar maakt. En dan slapen wij diep onder den majestueuzen hemelkoepel, die ernstig en eindeloos boven ons opdeinst. —

III.

De aanraking met het koude gedeelte van mijn kussen doet mij ontwaken. Kwart voor zes, het wordt al licht. Alles om mij heen is zwaar berijpt; eigenaardig voorjaarslandschap in de tropen!

Ook in de groote groene tent is leven: de witte schijnt uitgestorven. Koelies komen met slaperige gezichten en gaan zich wassen in 't meer, waar een dunne nevel uit opstijgt. Nadat dan ook de langslapers met veel klem van woord en daad tot bewustzijn zijn gebracht en een vaag ontbijt is genuttigd, wordt toilet geblazen. En als de emmers van diverse pluimage zijn bijengesleept, vinden wij in een ervan een laagje werkelijk natuurijs.

„Als wij eens gingen zwemmen!” Het is de heer E., die deze koene opmerking waagt, en daar sommigen niet voor hem willen onderdoen, staan weldra aan den kant van het meer vier bibberende blanken, in zwem- en geen kostuum, terwijl de drie anderen bij de emmers met den

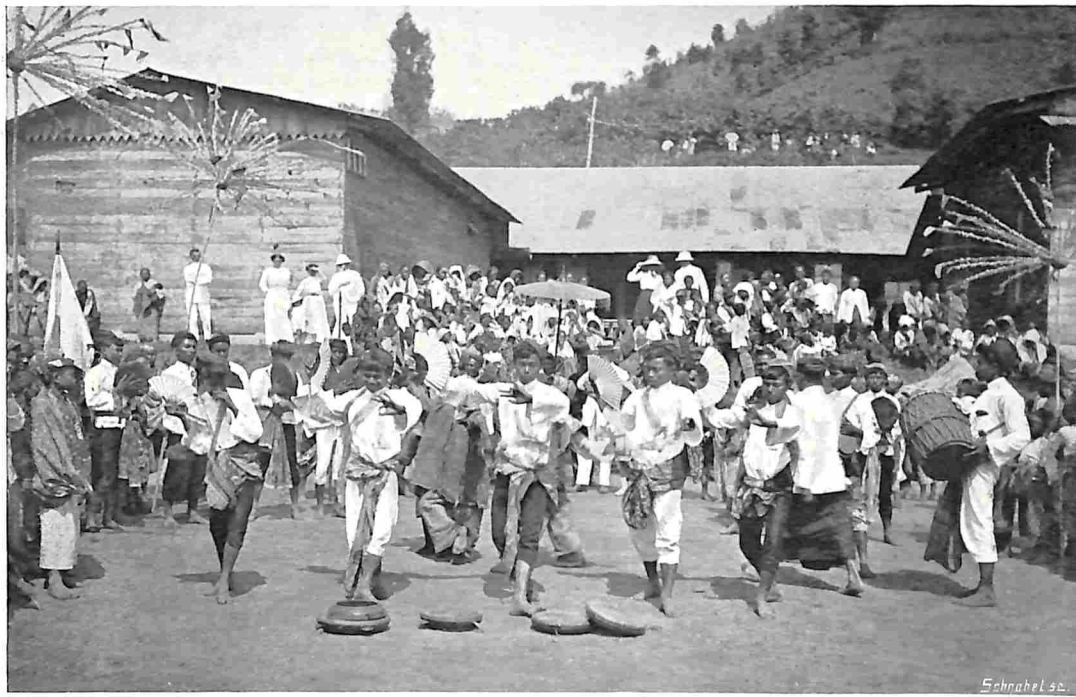

Foto C. Elfferich.

MAHAMEROE. SLAMETAN (FEEST), GEGEVEN AAN DE KOELIES DER EXPEDITIE TE NGADIWONO.

dokter aan het hoofd ongeloovig grinniken.

„Nu h-heeren!”, met een smee-kenden blik achterom, „één, twee, ... drie!” Vier linkervoeten trekken zich haastig uit de golven terug. Maar dan verschijnt Bob, de collie van den heer E. als deus ex machina en spat ons in wilden ren kletsnat. Een strakheid van doodsverachting komt in onze oogen, en het peloton stort zich in het meer.

’t Viel geweldig mee! Weldra klonken proestende kreten van aanmoediging voor de emmertjesmenschen. Maar zij verklaarden, dat ze er niet „inliepen”, en bleven ploeteren met hun armzalig beetje waschwater.

Toen we, nu volkomen wakker en heerlijk opgefrisch, weer „aan wal” kwamen brak opnieuw de toiletwoede los. De superintendent maakte zeer behendig een scheerspiegeltje vast aan een tentpaal; een nagelborstel deed de ronde; zeep, handdoeken en verdere benodigdheden waren niet gauw genoeg uit te pakken. En men zat niet neer om het werk des superintenden te bewonderen, neen, verscheidenen gingen zelfs tot scheren over.

Misschien zal men meenen, dat ik wat lang uitweid over doodgewone zaken; welnu, ik moet helaas bekennen, dat deze algemeene reiniging een eenig feit is gebleven op den Semeroetocht.

Nu werd het kamp nog ettelijke malen gefotografeerd, en begonnen wij den korten dagmarsch van 17 Augustus. R. Koembala ligt op 2450 M., Radjapada, ons doel, op ruim 3000 M.

Een kleine grasvlakte, en dan bereiken wij den zoom van het beroemde Semeroebosch, dat de vallei bedekt tusschen den Kapala en den Djambangan, zware voorgebergten van den Semeroe. Even moeten wij zoeken naar de oude sporen, die aan den boschrand tamelijk overgroeid zijn, maar weldra kronkelt zich de karavaan verder, langs matige hellingen, door deze geweldige krachtsuiting van den tropisch-vulkanischen bodem.

Is het bosch op den Ajek-Ajek geweldig, hier gelden slechts superlatieven. Het schip van een groote Europeesche kathedraal is niet imponanter dan deze forsche boomzuilen. Er is iets Gothisch in den vorm van deze boomen, met hun zwaren, massieven stam, steeds slanker wordend naar boven toe; met de sierlijke vertakkingen op 20 à 30 Meter hoogte, en het filigrainwerk van naalden om den top; en heerlijk is wederom het harmonische kleurenspeel van lichtgroen tot donkerbruin, hier en daar even pikant onderbroken door een nog bloeiende, paarsroode orchidee. Met de hoofden slechts even boven het wuivende gras, zijn wij verloren in de zuilengangen van dezen natuurtempel, door welks gewelven de volle, zingende orgeltonen van den wind ruischen. De weg stijgt ternauwernood en er hangt een frissche, harsachtige geur, als wierook van een onzichtbaar altaar. —

Voor ons dunt het hout; de wind dringt tot ons door. —

„Een onvergelykelijk mooie, en buitengewoon gemakkelijke tocht”, vind ik.

„’t Wordt wel zwaarder”, aldus bemoedigend de heer E.

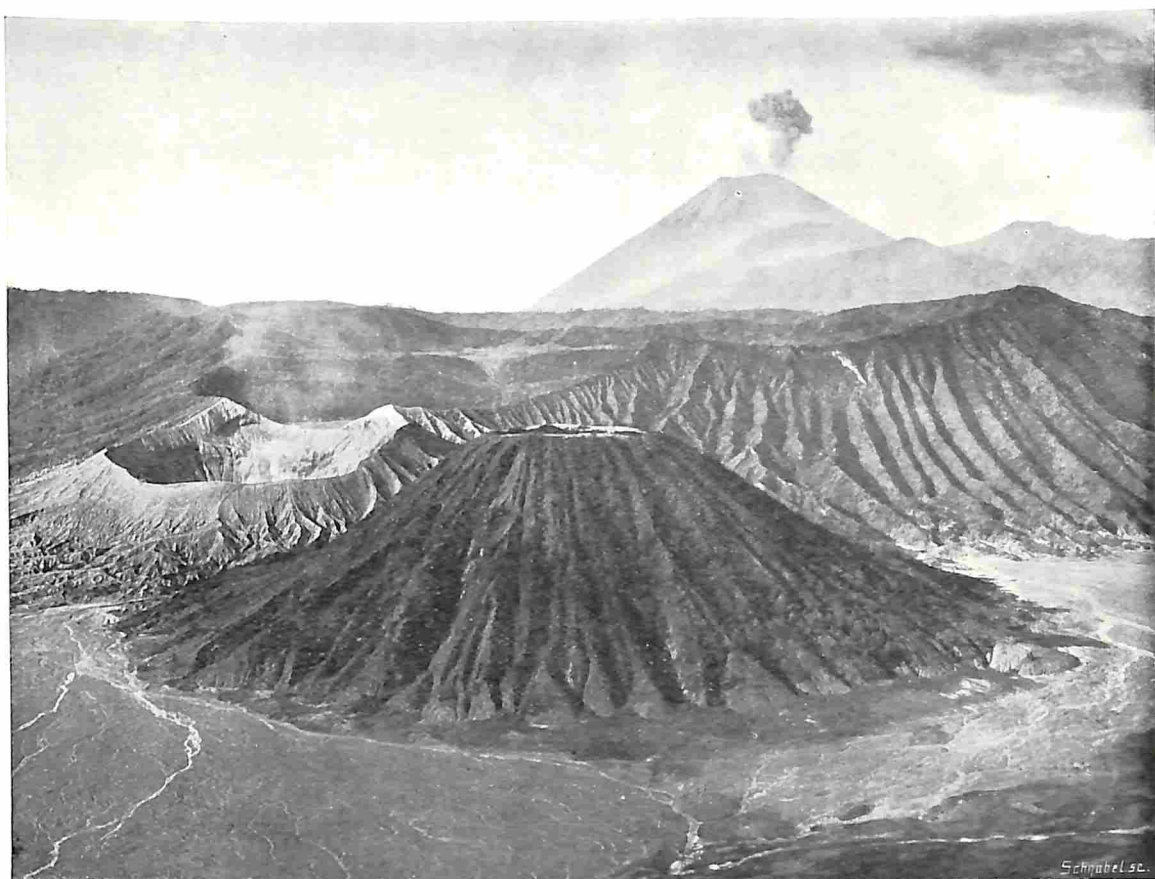
Koelies voor en achter ons lachen om een geestigheid; en dit verdrijft de laatste bange zorgen over mijn loopcapaciteiten in verband met de te overwinnen moeilijkheden.

„’t Moet al veel erger worden, dan...”

Demonisch is de aanblik van Mahameroe uit de kleine vlakte aan zijn voeten. Als een onverbiddelijk despoot ziet hij neer op de reuzen beneden hem; uit het kleed van donkere tjemara's rijst zijn grijze kop, koud, scherp belijnd, als uitgesneden in het zonnig blauw van den hemel. Hij rust, en in maanden heeft geen rookpluim van zijn macht getuigd. Maar wee de omgeving wanneer zijn donderende stem weer zal spreken, uren ver hoorbaar in den omtrek; als zijn bliksems weer zullen opvlammen uit den vurigen mond, die daar ligt, vijfendertighonderd voet boven ons hoofd.

Maar de zin voor ’t avontuurlijke doet den mensch ook zijn hellingen beklimmen; en met het einddoel voor oogen loopen wij sneller voort. Door grasvlakten en kleine bosschages gaat het pad dicht langs den Kapala, als onzeker, waar het den vulkaanvorst zal naderen. Eindelijk houden wij halt op een klein plateau, vlak tegenover den kegel. Een soort droge rivierbedding met rechte wanden scheidt het ervan en een diepe kloof is ertegenover in de berghelling zichtbaar. Hier worden de paarden achtergelaten; de hoogstnoodige bagage in kleine vrachten verdeeld; en namen en datum in een boom gegrift. Dan breken wij op na korte rust.

Radjapada ligt aan de uiterste boomgrens; voor ons links van bovengenoemde kloof. Maar door, wat ons rudimentaire voetsporen toeschijnen, te volgen, komen wij rechts ervan. De voor-

MAHAMEROE. DE BROMO EN (OP DEN ACHTERGROND) DE ROOKENDE SEMEROE.

hoede, bestaande uit den heer E., een inlander en mijn persoon, zal beproeven de andere zijde te bereiken. Een kleine sprong moet gewaagd worden; dan glijden wij langs de grinthelling omlaag, sturend met de voeten; en ten slotte slaagt ook, na vrij wat moeite, de beklimming van de overzijde. We maken hier nu een touw vast, en staan bij het bovenste gedeelte, dat het steilste is, gereed om te helpen.

Een voor een waagden de ex-ruiters den sprong; vier waren reeds in veilige haven, maar nummer vijf stond nog steeds aan den overkant. Hij keek voorzichtig naar beneden, en een stukje steen liet los onder zijn haastig weggetrokken voet. Hij zette een gezicht, alsof hij iets verloren had en eigenlijk terug moest, om het te zoeken; driemaal boog hij zijn knieën: de derde maal, juist toen hij springen wilde, (vertelde hij ons), zakte de halve helling weg met hem zelf als apotheose erboven op, in de houding van een gekruisigde, een zielvollen blik ten hemel, onder daverend gejuich van de tribune. Hij kwam ver in de diepte tot rust, en na een poos in zijn houding volhard te hebben, steeds in afwachting van het vreeselijke, stond hij langzaam op en volbracht met groote vasthoudendheid en trillende knieën de tweede helft van dezen gedenkwaardigen overtocht.

Met veel krachtsinspanning werd nu ook de bagage overgebracht, waarbij de behendigheid en het uithoudingsvermogen der koelies schitterend waren. Kort daarop vonden we de werkelijke voetsporen, die dicht langs de steeds steiler wordende ravijnwanden voerden. Soms waren stukken van het pad in de diepte verdwenen, en gings het vlak langs den rand, tot het verloren spoor terugkeerde; dicht, hard struikgewas bemoeilijkte dan vaak den voortgang en het gezicht op groote, omlaag gestorte tjemara's was verre van geruststellend.

Na anderhalf uur hard werken bereikten wij eindelijk Radjapada; een paar kleine plateaux, waaraan twee miniatuur Boeddhabeeldjes den naam van „Oudheid” hebben gegeven. Een paar koelies legden daar de meegebrachte offers neer, — wat bloemen, rijst en djagong 15), — en verrichtten eenige minuten hun devotie, om den berggeest Mahameroe welwillendheid af te smeeken. Daarna werden de tenten opgeslagen en de vuren aangelegd.

Hetzelfde leven, dezelfde drukte als aan het groote meer, maar stiller. De nabijheid van den vulkaan doet zich gevoelen; tusschen de door stormen gerafelde tjemara's ziet men de zware aschhellingen nu vlak bij. Het is, of wij door den Semeroe aangetrokken worden; enkelen zijn reeds naar den boschrand gegaan, waar de laatste schamele boompjes een wanhopigen strijd voeren tegen het droge, onvruchtbare vulkaan- en berichten, dat zij den top in hoogstens één uur te bereiken achten.

Vervolgens gaan de heer E. en ik ruim een half uur den kegel op, en zijn dan nagenoeg even ver van den top, als beneden. Wij hebben al een voorproefje gehad van wat het morgen zijn zal: een laag losse asch en rolstenen van verschillend kaliber, waarin groeven van een kwart tot twee Meter diepte; hier en daar een vastliggend rotsblok. Steenen, die betrouwbaar schijnen, rollen kletterend weg en het is daarom niet raadzaam, vlak achter elkaar te gaan. De kleine ravijntjes lijken ons het meest soliede, maar dit blijkt den volgenden dag een groote vergissing.

Reeds hier, een eind boven den voorliggenden Kapala, is het

uitzicht prachtig. Over de Loemadjangschsche vlakte hangt een blauwwitte wolkenmassa, die plotseling loodrecht afbreekt, als een reusachtige ijsbarrière; hier en daar steken donkerviolette bergtoppen er boven uit. Geweldig rijst in het Noordwesten het massief van den Ardjoena, 3350 M. hoog; terwijl de veel Noordelijker gelegen kegel van den Penanggoengan, toch ook een top van 1600 M., een nietigen heuvel gelijkt.

Wij keeren terug, en de heer E. verklaart de één-uurs theorie voor overdrijving; de vlugste beklimming geschiedde tot nu toe in 2 uur 40 minuten. Nadat alles voor morgen in gereedheid is gebracht, vormt zich weder een gezellige kring om het kampvuur. De superintendent komt op zijn verhaal, en houdt ons allen in vroolijke stemming; en veel later dan gisteren gaat de een na den ander slapen. Maar de gevallen ridder heeft droevige sproken verteld over aangeboren duizeligheid, en neiging om van kerktorens af te springen. Zullen wij allen den top bereiken? —

De maan komt op; klimt tusschen de bijna naaldlooze tjemara's van tak tot tak. Weer zijn de heer E. en ik alleen bij het vuur gebleven. Dan keert de stilte terug en op het titanische lichaam van den vulkaanmonarch, van den bulderenden Mahameroe, is het heele kamp in diepe rust.

IV.

Tegen twaalf uur maakt een welluidende woordenwisseling tusschen de twee tenten, met eenige gemeenplaatsen over burengerucht, dat de witte veroorzaakt heeft, ons wakker. Nog een kort voortdormelen; om één uur de reveille.

Wij zijn spoedig gereed; disputeren onder de koelies houden echter eenigen tijd op, doch tenslotte is beslist, welke meegaan naar boven. Een half uur vroeger zijn twee onzer vertrokken; om twee uur volgt de rest. De gevallene weet halverwege den boschrand onpasselijk te worden; zijn eer is gered en hij blijft. De heer E. en ik, achteraan marcheërend, zien hem terugkeeren naar het kamp, met wankelende schreden. Het is een heldere, koude nacht met schitterend maanlicht.

Na het laatste stuk bosch een smalle verbinding met den kegel; maar het licht is uitstekend en dus ook dit gedeelte zonder gevaar.

De aschhelling! Ontmoedigend werk; iedere stap is onzeker, soms gaat het vrij snel met vele vaste punten; dan weer moet men tien, twintig passen in razend tempo doen, om eenige Meters verder te komen. Groote moeite geeft mij een geul, waar ik, vertrouwend op ondervinding van den vorigen dag, ingegaan ben en waarvan de randen nu voortdurend afbrokkelen; in 't vervolg houd ik mij steeds angstvallig op de ruggen.

Weldra passeeren wij de twee anderen, even voor ons vertrokken. Een hunner stort de fiolen van zijn ontevredenheid uit over deze onderneming; maar toch gaat hij verder. De dokter klimt bedaard en soliede. Dan halen wij één voor één de beide voorsten in; een paar woorden, en ook zij zijn achter ons. Nog zijn wij tweeën op gelijke hoogte; de hond, zacht jankend over de nieuwe emotie, kruipt dicht achter mij voort. Telkens tracht ik een vast punt op ongeveer 100 à 150 pas afstand in 't oog te nemen: als

Foto L. Elfferich.

MAHAMEROE. GEZICHT ZUIDWAARTS VAN DEN IDER-IDER AF.

ik dat bereikt heb rust ik uit, en zoek een nieuw doel. De stevige bergstok is soms van veel nut; hij hangt met een kort touw aan mijn pols, om, als 't noodig is, de handen vrij te hebben.

Na een uur ongeveer raakt de heer E. in een geul en blijft achter; ik ben nu alleen met den hond. De stemmen der anderen worden vager; hun woorden onverstaanbaar. Koud vaart me door de leden de gedachte aan een mogelijke eruptie; maar de windrichting is gunstig; de rookwolk zou van mij af geblazen worden. Mijn horloge is stil blijven staan, zoodat ik absoluut onkundig ben van tijd of plaats. En nu komt ook op een luid hallo! geen antwoord meer. —

De stralen der maan glitsen langs den bergkant, die zich scherp afteekent tegen de lichte lucht. Vreemde schaduwen waren over de asch; grillige, donkere bulten rechts en links doen twifelen aan de goede richting. Boven en beneden mij de maanbelichte helling, egaal, zonder rustpunt voor 't oog, tot waar ver in de diepte onze kampvuren glimmen. 't Eéne oogenblik waan ik mij bijna bovenaan, 't andere nog niet halfweg; afstanden zijn niet te schatten.

De stilte is volkomen. Hier niet de kleine geluidjes van dieren en planten, die ziel en kleur geven aan den nacht in het woud; zelfs de wind strijkt geruischloos langs de bergflanken. Niets dan ontzaglijke, doodsche stilte. Als ik wij na een rust in beweging zet, huiver ik van het rollen der steenen en het eentonig ggrk, ggrk van mijn voetstappen. Ik spreek tegen den hond, om het onaangename, raadselachtige gevoel, dat mij bekruipt, te onderdrukken; en soms heb ik lust op de anderen te blijven wachten.

Maar er is iets in mij, dat mijn spieren staalt; een onverzettelijke wil om den top te bereiken, snel, zoo snel mogelijk. Koude en vermoeidheid voel ik niet; langzamerhand onderscheid ik scherper vaste en losse steenen; de rustpoozen worden steeds korter.

Geleidelijk is de helling toegenomen tot $\pm 40^\circ$, de bodem wordt losser, het aantal steunpunten sporadisch. Dan rijst voor mij een muur van steenen en asch, die mij bijna loodrecht toeschijnt. Na een oogenblik van intensief kijken zie ik er echter een soort natuurlijke trap in en ga verder, worstelend met het onsamenhangende materiaal. Even houd ik hijgend op en zie naar boven; hoe lang nog? Misschien is dit stuk 30 Meter hoog; toch duurt het bijna 10 minuten eer ik bovenaan ben.

De top! Wat ik nog een uur verwaande, heb ik onder mij! In de eerste opwelling van vreugde galoppeer ik vooruit; Bob applaudisseert met luid geblaf dit levendig slot van onzen klim. Dan gekalmdeerd, breng ik mijn horloge op gang, om het tijdsverschil tusschen mij en den heer E. vast te stellen, en zie vervolgens eens in 't rond.

Een licht geaccidenteerd plateau, dat naar 't Zuidoosten het sterkst afloopt; in die richting meen ik den krater waar te nemen, maar ik waag mij er bij dit verraderlijke licht nog niet heen. Groote eruptieblokken liggen overal verspreid in de fijne asch; er zijn daarbij steenen van een Meter en meer doorsnede. Van de triangulatiepaal, die hier gestaan heeft, Mahameroe 3671 M., is niets te ontdekken.

Foto L. Elfferich.

MAHAMEROE. DE WESTELIJKE OEVER VAN HET MEER RANOE KOEMBALA WAAR HET KAMP WAS OPGESLAGEN.

Foto C. Elfferich.

MAHAMEROE. DE SEMEROEKEGEL.

De koude is door den snijgenden wind verschrikkelijk en mijn vrij dunne kleding absoluut onvoldoende. Langzaam kruipt de minutenwijzer verder; een kwartier duurt uren. Herhaaldelijk roep ik tevergeefs, maar eindelijk, na twintig lange minuten:

„Tjoe-hoe-oe!”, de strijdkreet van den heer E, ver weg, als een fijn kinderstemmetje. Tien minuten later verdwijnt Bob: zijn baas is op komst.

Toen deze, veertig minuten na mij, om tien minuten voor vijf boven kwam, was het, of ik een dwangbuis afdeed. Gezelschap! en dan het record met een half uur verbeterd! Weer ijsbeerden wij over den top, pratend en klappertandend, tot niet lang daarna de hoofdarmerie verscheen, en de tros der koelies. Die ongelukkige kerels, nog dunner gekleed dan wij, zaten weldra op de meest beschutte plaatsen rillend ineengedoken, „net parkietjes” merkte iemand op. Champagne vloeide uit bevende flesschen in trillende glazen; doch ofschoon zij ons wat opwekte, voldeed ze niet in de felle kou. —

Zonsopgang! Hoe zal ik u beschrijven, machtige kleurensymfonie, die iederen dag voortdauert langs den langen evenaar, en wier gloeiende stralen bewonderd worden tot ver naar Noord en Zuid? Hoe zullen mijn zwakke woorden weergeven uw plechtigteeder andantino; uw geweldigen climax; het oplaaiend presto con fuoco van uw vlammeende culminatie? Gij deedt ons koude en vermoeidheid vergeten, en onze monden, kort te voren druk pratend om onaangename gedachten te bannen, uitten nog slechts korte klanken van intense bewondering. —

De zachte, lichtgele en rose kleuren, in wijden, onverbroken boog westwaarts samenvloeiend met het blauwzilveren maanlicht, worden dieper; de fantastische wolkenmassa's worden belijnd met gouden randen en de tintelende sterrenhemel boven ons overdekt zich met een donkerviolet waas. Onbelemmerd is de blik in iedere richting; al de kleurschakeeringen en overgangen buigen zich als een ruischende melodie om ons heen. Dan overwinnen felle purperen tonen het feestieke licht; de wolken branden met vurigroode tint; de in het hemelgewelf opschietende stralenbundels nigen zich tot ons; en plotseling, een Phoenix rijzend uit zijn vlammeend nest, de Zon!

Het morgenrood wijkt westwaarts; even nog toeft het om de toppen van Ardjoena en Kawi; dan deinst het weg achter de bergen van Midden Java, en de schaduwen duiken neder en vullen de vlakte van Malang. —

Ver, onbegrijpelijk ver is de gezicht-einder. In 't Oosten de kleine Lamongankegel; dan de massieve klompen van Jang en Idjengebergte, beiden hoger dan 3000 M.; eindelijk schemerachtig de Piek van Bali. En Westwaarts eerst de Ardjoena, de veeltoppige, en de Kawi, die daar ligt als een slapende vrouw; de lagere Kloet, van onheilvolle reputatie; daarachter Wilis en Lawoe en tenslotte nog een deel der Kedoese bergen, waarschijnlijk de Merbaboe; — in beide richtingen een afstand van bijna driehonderd Kilometer.

Doch ook naar 't Noorden is het uitzicht overweldigend. Daar liggen aan onze voeten al de kolossen, waar wij voorbij en overgetrokken zijn, en het sombere relief van den Tengger; het geheele titanenrijk van Mahameroe en Brama, zijn vazal, die door een blauwwitte rookkolom zijn ligging verradert. En verder de kust en de straat van Madoera met

Westelijk de breede bocht van de residentie Soerabaia en het zilverlint van den kali Porrong; terwijl in het verste verschiet een wolkenlaag het eiland Madoera aanduidt.

Bijna loodrecht schijnt de Semeroehelling, welke diep afdaalt in de Malangse vlakte; het laagland van Loemadjang en de Zuidkust zijn bewolkt, wat de volledigheid van 't panorama schaadt, maar de kleurenschoonheid ervan verhoogt.

Na op de gevoelige plaat te zijn ver-euwigd, dalen wij af naar den krater, een omvangrijken kuil in het Zuidoostelijk deel van 't plateau. Groote aschmassa's zijn hier in den jongsten tijd weggestort; de kraterwanden lijken hier en daar nog slechts enkele tientallen Meters dik. De heer E, die hier voor den vierden keer is, heeft moeite zich de vroegere situatie te herinneren; zoo is de toestand veranderd.

De vulkaan rust. De weinige witte dampen doen de geweldige krachten niet vermoeden, welke tot voor weinige maanden elk kwartier een wolk van asch en

steen omhoogslingerden tot één- à tweeduizend voet hoogte. Een steen, die met groote sprongen naar beneden rolt, doet klinkende echo's losbarsten; dan is alles weer stil.

Eindelijk besluiten wij terug te keeren en ongeveer om zeven uur begint de afdaling. Nieuwe sensatie! Zoo moeizaam als de beklimming was, zoo vlot gaat het naar beneden. Het is of wij skilopen; met den stok achter ons als rem laten wij ons glijden over de grintlaag en door het hoog opstuivende zand. Verwonderlijk is het, hoe de koelies ons op bloote voeten in deze steenmassa bijhouden. Tusschen kwart over zeven en half acht bereiken allen Radjapada, de heer E. voorop, die er slechts een kwartier voor nodig had. Het kamp is reeds ontruimd, en de tenten zijn op weg naar R. Pani, ons laatste bivak. Ook wij gaan snel voort; al het geziene rolt nog eens aan onze oogen voorbij en noodigt tot hergenieten.

Genoeg! De Semeroe expeditie behoort tot het verleden; en, weergekeerd in ons allervlakst landje met zijn vage tinten, heb ik soms moeite mij te herinneren, dat ik twee maanden geleden van den Koning van Java's Vulkanen af het Oog van den Dag in volle pracht zag verrijzen.

H. J. VAN MOOK.

- 1) Mahameroe = Semeroe, de hoogste vulkaan van Java.
- 2) Een lange rij kamers in een der te Telogosari gelegen gebouwen van het hotel Tosari.
- 3) bediende.
- 4) De Tenggerbevolking heeft, hoewel verbasterd, nog den Brahmaanschen godsdienst bewaard en vormt, door haar eigenaardigheden, een afzonderlijken stam.
- 5) Tjemara = conifeer, ten onrechte Indische den genoemd.
- 6) Dasar = Zandzee.
- 7) Hé! een heer!
- 8) Pikolans = bamboe draagstokken.
- 9) hagedis.
- 10) Ranoe = meer.
11. Pondok = hut, optrekje.
- 12) Nasi goreng = Indische schotel met een grondtoon van gebraden rijst.
- 13) Oeloeng = een soort havik, bruinzwart met witten hals.
- 14) Meliwis = wilde eend.
- 15) Djagong = maïs; in de bergen, waar geen rijst groeit, hoofdvoedsel.

Foto C. Elfferich.

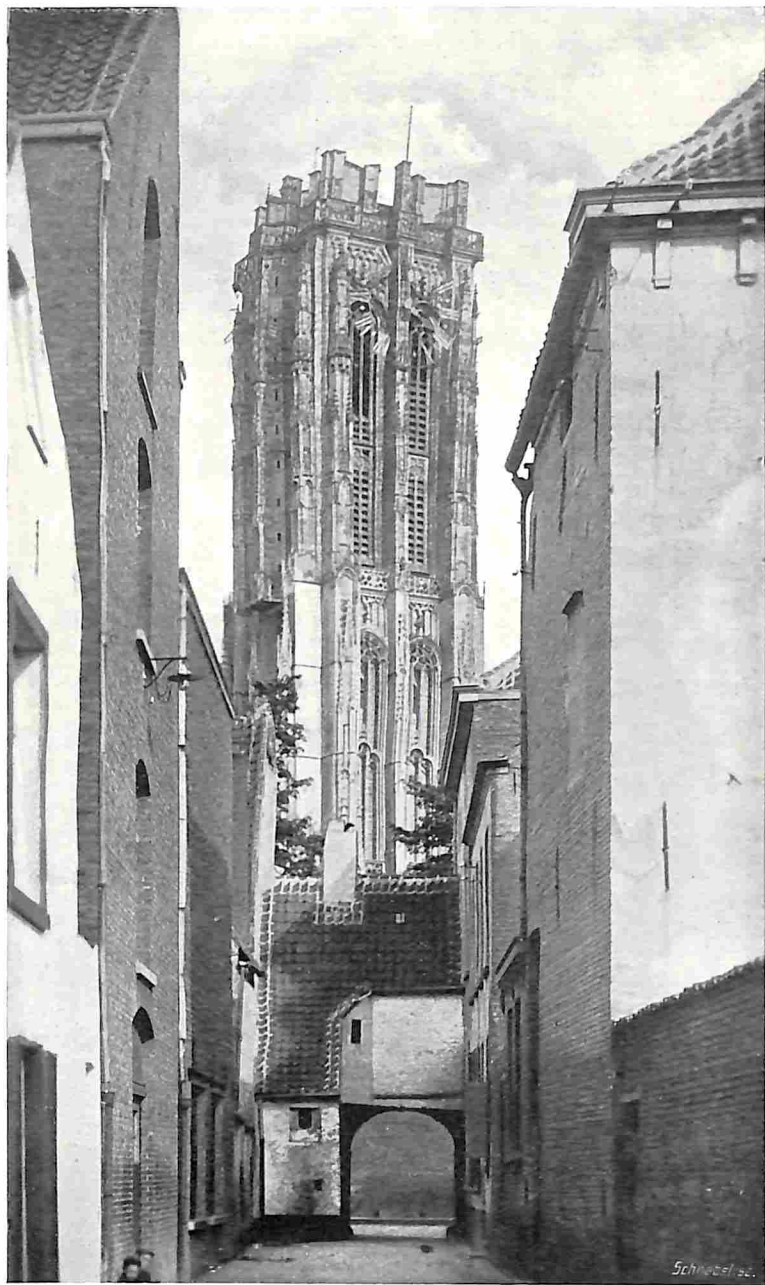
MAHAMEROE. ZONSOPGANG AAN RANOE KOEMBALA.

OORLOGSWEET.

DE oorlog ontziet niets. Het vele dat tot verheffing van den mensch leiden kan wordt opzettelijk met de voeten getreden. De uitingen der beschaving, die we in ons meedragen, worden, ons ondanks, geworgd met genadelooze hand, en zelfs de natuur, het hoogste en heiligste goed van alles wat leeft, wordt niet ontzien, — kan niet ontzien worden. Waar de oorlog voorbijtrekt en ook daar waar hij slechts in aantocht is geweest, laat hij een onuitwisbaar spoor van diep-aangrijpende ellende en onzegelijke menschen-smart achter. In lengte van jaren nog, wanneer sinds lang weer vrede over de aarde zal zijn gekomen, zal de menschheid verbijsterd staan kijken naar het wee, dat de plaag die we thans beleven moeten, ons gebracht heeft.

Ik heb den weeden nasleep van armoë en dood aanschouwd, dien de oorlog meedraagt overal waar hij verschijnt, en als ik er aan denk, kan ik slechts schreien. Altijd zal ik ze zien voorbijtrekken, de lange rijen gekwetsten die met honderdtallen Antwerpen werden binnengebracht, en nooit zal ik vergeten het schrikbeeld van de vluchtende soldaten, die met hun gescheurde uniform en zwart bestoven gezicht na een afgrijselijken zwerftocht door velden, slooten en greppels, eindelijk behouden in de stad aankwamen.

Duizenden inwoners hebben Antwerpen verlaten, maar ook buiten de geweldig versterkte forten, waarop overal zware kanonnen, de muren wijd geopend, klaar staan om dood en vernieling te spuwen, konden ze het akelige oorlogsbeeld niet ontloopen.

DE GROOTE OORLOG.

DE ST. ROMBOUTSTOREN TE MECHELEN, DIE TIJDENS HET BOMBARDEMENT DER STAD WAARSCHIJNLIJK GEDEELTELIJK VERWOEST IS; ZEKER SCHIJNT TE ZIJN DAT HET WERELDBEROEMDE KLOKENSPEL IS VERNIELD, EVENALS DE KERK.

DE GROOTE OORLOG.

GEZICHT OP DE DUITSCHE STAD KIAOTSCHAU IN CHINA, WAAROP JAPAN ZICH GEREEDMAAKT AAN TE VALLEN.

Even buiten de stad, een weinig voorbij het schilderachtige Cappellen, daar waar de natuur zich ontplooit in duizendvoudige pracht, is ter wille der verdediging een ware verwoesting aangericht. Door rijke velden heen, waar 't gouden koren nog te rijpen stond, werden diepe loopgraven getrokken. Alles moest wijken voor die steeds verder dringende monsters van uitgegraven zand. De mooiste tuinen, met hun schat van bloemen en boomen, zijn totaal schoon gevaagd geworden. De villa's, die op bevel der militaire overheid in de lucht gevlogen zijn en die een paar weken geleden nog hun lachende gevels vertoonden, zijn ontelbaar.

Toch is de schade die daar is aangericht geworden, de meest onherstelbare niet. Ongeveer een kwartier van de Hollandsche grens, in den omtrek van het dorpje Heide, waren vroeger dennenbosschen, overal, zoo ver het oog reiken kon. Daar kwamen de menschen verpoozing en rust zoeken, en zieken konden er genezing vinden voor hun kwalen. Heerlijke bosschen waren het, frisch, koel, de boomen zoo dicht tegen elkaar geplant, dat geen zonnestraal, hoe scherp-brandend ook, door kon dringen, en het was zalig zich te kunnen uitstrekken in de trotsche lommerrijke lanen die deze bosschen doorsneden.

Nu bestaat van al die pracht niets meer. De opeengepakte dennen belemmerden het zicht. Alles is neergekapte geworden, uitgerukt, uitgerooid. De boomen, die eens zoo statig ten hemel rezen, liggen nu zieltoegend neergesmaakt. Tot den horizon toe zijn ze weggemaaid, en het waakzame oog der militaire overheid kan nu ongestoord kijken, zoo ver het maar wil.

Ook in den gansch nabij omtrek van Antwerpen is zeer veel natuurschoon verloren moeten gaan. Honderden pas gebouwde villa's heeft men laten springen, en een deel van het kortelings door de stad aangelegde wondermooie „Nachtgalenpark" moest, hoe noode men er dan ook toe overging, gelijk met den grond gemaakt worden in het belang van de verdediging der stad.

Al die natuurschennis vervult het hart met weemoed. Aan den oorlog zal na korter of langer tijd een einde komen, maar de schoonheid die reeds nu verwoest is geworden, is voor eeuwig verloren gegaan, — voor eeuwig.

DAVID P. ABRAHAM.

Muggenbestrijding.

Geen beter bestrijding van het muggenheir, dan door een groot aantal wilde eenden in de lage landen, waar deze insecten hun bakermat onder water vinden. Wilde eenden helpen beter dan petroleum, ze bereiken alle kleinere plasjes, poelen en slootjes, zelfs de boschvijvers en meest afgelegen waterkommen en vinden daar hun dagelijkschen maaltijd. De snavel der eenden is door zijne fijne tandjes en de gevoelige tast- en smaakorganen in den bek zoo prachtig ingericht voor het snel doorzeven van het troebele slootwater, er blijft bij het doorslobberen van al wat op het water drijft zulk een massa muggenbroed over, dat een weg naar den eendenmaag vindt, dat eendenschieten geacht worden kan de muggenplaag te bevorderen.

G.

DE OORLOG!

Hij is des Duivels! Nochtans is hij 't simpel werk van menschenmachten; — der enklen, die het al verachten, wat millioenen alles is....

En 'tgeen het allerijlijkst is: Hij mengt gejubel met de klachten van 't duldend deel der eigen krachten, dat door den Dood benaderd is!

Niet meest de krijgers zijn de lijdens! al scheurt en bloedt en sterft hun 't lijf, beledigd van een broederhand: uit zelfverweer, of opgedrongen plicht....

Het zijn de lieveden der strijders! Dien kromt dit kruis het nokkend lijf; — doch, stichters van den oorlogsbrand!, ù bliksemt neêr straks: 't toomend Godsgericht!...

J. OLIVIER VERHAAR JR